

PRAKTIKA

Teisės ir etikos problemos Šiaurės Lietuvos periodinėje spaudoje

Modesta Gaučaitė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Žurnalistikos bakalauro studijų programos komitetas
Bernardinų g. 11, LT-01124 Vilnius
El. paštas: m.gaucaite@gmail.com

Santrauka. *Straipsnio¹ tikslas – aptarti septyniuose Šiaurės Lietuvos rajonuose leidžiamų dešimt periodinės spaudos leidinių teisės ir etikos problemų aspektu, nustatyti dažniausiai daromų galimų pažeidimų tendencijas, palyginti leidinius.*

Reikšminiai žodžiai: *teisė, etika, žiniasklaida, regioninė spauda, vietinė spauda, rajonas, Šiaurės Lietuva, teisės ir etikos pažeidimai.*

Pastarasis dešimtmetis parodė, kad interneto žiniasklaida tampa dominuojančia žiniasklaidos sritimi. Joje kasdien publikuojama šimtai pranešimų, naujienų srautas nenuilstantis. Tai lemia tradicinės žiniasklaidos populiarumo mažėjimą. Norėdami neatsilikti nuo interneto žiniasklaidos, žurnalistai, dirbantys tradicinės žiniasklaidos priemonėse, turi sugebėti kuo greičiau parengti naujieną ir ja kuo labiau sudominti skaitytoją. Regioninė ir vietinė spauda, palyginus su nacionaline, atsiduria dar didesnės problemos šešėlyje – ji turi konkuruoti ne tik su interneto žiniasklaida, bet ir su nacionaliniais leidiniais. Žinoma, turinio prasme regioninė ir vietinė spauda aktuali daugiausia tik žmonėms, gyvenantiems rajonuose, kuriuose ji leidžiama. Tačiau žmonės, kurie nori gauti išsamesnės, tikslesnės informacijos, kuri susijusi ne tik su jų rajonu, renkasi nacionalinę spaudą. Dėl šios priežasties regioninė ir

¹ Straipsnis parengtas pagal baigiamąjį bakalauro darbą „Teisės ir etikos problemos Šiaurės Lietuvos periodinėje spaudoje (2014 m.)“ (2016).

vietinė spauda labiau stengtis, mėgindama pritraukti skaitytoją. Dėl to publikacijose, spausdinamose regionų ir vietiniuose laikraščiuose, atsiranda pažeidimų, kurių kitomis aplinkybėmis galbūt ir nebūtų. Mažiau išprusę regionų skaitytojai gali nesuprasti, kas tokiose publikacijose yra negerai ir priima tai kaip normą, nors to būti neturėtų. Kai yra pažeidžiamos teisės ir etikos normos, kenkiama žiniasklaidos misijai, mažėja pasitikėjimas ja ir žiniasklaidos darbuotojais. Teisės ir etikos normų pažeidimus gali lemti ir tai, kad regioninėje ir vietinėje spaudoje dirbantys žurnalistai gali stokoti profesionalumo ir žinių. Taip nutinka ne dėl to, kad jie nėra pakankamai kvalifikuoti šiam darbui. Tiesiog dažnai jie neturi galimybių lavinti save taip, kaip jų kolegos dirbantys nacionaliniuose leidiniuose ar interneto žiniasklaidoje. Autorės nuomone, tema, kuria yra rašoma aktuali dėl dviejų priežasčių. Pirma, galima stebėti, kokios yra dažniausiai regioninėje ir vietinėje spaudoje pasitaikančios teisės ir etikos problemos ir ieškoti būdų situacijai gerinti. Antra, galima pažvelgti į tai, kokias klaidas daro kolegos, dirbantys regioninėje ir vietinėje spaudoje ir bandyti pasimokyti iš jų klaidų.

Nuo 2015 metų iš esmės keitėsi Lietuvos žiniasklaidos savitvarkos sistema. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos buvo panaikinta, ir įkurta visiškai nauja Visuomenės informavimo etikos komisija. Taip pat panaikintas Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas ir sukurtas Visuomenės informavimo etikos kodeksas. Atliekant tyrimą buvo rentasi 2014-ais metais galiojusiomis Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso bei Visuomenės informavimo įstatymo redakcijomis.

Lietuvoje, norint dirbti žurnalistinį darbą, nėra privaloma turėti universitetinį žurnalistikos išsilavinimą. Visuomenės informavimo įstatymo 2 str. 89 d. teigia, kad žurnalistas, tai fizinis asmuo, kuris profesionaliai renka, rengia ir teikia medžiagą viešosios informacijos rengėjui pagal sutartį su juo ir (ar) yra žurnalistų profesinės organizacijos narys.²

² Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. [žiūrėta 2016 balandžio 24d.] Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=280580&p_query=&p_tr2=

Apie išsilavinimą nėra nieko pasakyta. Kitaip tariant, žurnalistu gali būti praktiškai bet kas. Tai yra gana didelė įstatyminė spraga, todėl savitvar-ka turi būti labai stipri. Žurnalistų darbas yra skleisti viešąją informaciją, tad tik tinkama savireguliacija gali užtikrinti, kad šis procesas būtų atlik-tas kokybiškai.³

Tyrimo metodologija ir rezultatų aptarimas

Tyrimo tikslas – ištirti galimus teisės ir etikos normų pažeidimus pasirinktuose Šiaurės Lietuvos rajonuose leidžiamuose laikraščiuose ir pagrįsti Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksu⁴ bei Visuomenės informa-vimo įstatymu. Tyrime bus mėginama nustatyti galimų teisės ir etikos pažeidimų tendencijas. Pasirinkti septyni rajonai – Akmenės, Biržų, Joniškio, Mažeikių, Pakruojo, Pasvalio ir Šiaulių. Iš viso nagrinėta dešimt šiuose rajonuose leidžiamų laikraščių: Akmenės rajono „Vienybė“, Joniškio rajono „Sidabrė“ ir „Joniškio dienos“, Mažeikių rajono „San-tarvė“, Pakruojo rajono „Auksinė varpa“, Pasvalio rajono „Darbas“ bei Šiaulių rajono „Šiaulių naujienos“, „Šiaulių kraštas“ ir „Šiauliai plius“. Pasirinkti didžiausią tiražą ir pasiekiamumą rajonuose turintys leidiniai. Šiauliuose pasirinkta nagrinėti visus tris leidžiamus leidinius, nes tai yra apskrities centras ir visi minėti leidiniai yra leidžiami ne tik Šiaulių mieste ir rajone, bet ir gretimuose rajonuose. Į tyrimą nebuvo įtraukti internetiniai šių rajonų dienraščiai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti visų septynių pasirinktų rajonų periodinę spaudą tei-sės ir etikos aspektu.
2. Nustatyti, kokios yra pažeidimų tendencijos.
3. Išnagrinėjus laikraščius atlikti lyginamąją leidinių analizę.

³ POTTER, Deborah. *Basic responsibility of journalist is to practice ethical journalism*. In: *Handbook of independent journalism*. Leidykla „Routledge“, 2008. p. 154.

⁴ Šis kodeksas galiojo iki 2014 m. lapkričio 25 d., todėl jis minimas visame darbe kaip tuo laikotarpiu veikęs norminis dokumentas. Nuo minėtos datos, kai yra padaryta Vi-suomenės informavimo įstatymo pataisa, galioja Visuomenės informavimo etikos ko-deksas ir atitinkamai – Visuomenės informavimo etikos komisija. Pakitusi aplinkybė nesumenkina atlikto tyrimo vertės.

Tyrimo imtis. Iš viso tirta dešimt laikraščių: Šiaulių naujienos“ (N260) „Šiaulių kraštas“ (N260), „Šiauliai plius“ (N52), „Sidabrė“ (N104), „Joniškio dienos“ (N104), „Auksinė varpa“ (N104), „Vienybė (N104), „Darbas“ (N156), „Šiaurės rytai“ (N156) ir „Santarvė“ (N156). Bendra tirtų laikraščių numerių suma – 1456.

Tiriant laikraščius taikytas *de visu* metodas, atlikta kiekybinė ir kokybinė turinio analizė. Ne kiekviename numeryje buvo pastebėta pažeidimų. Taip pat kai kurie pažeidimai kartojosi keletą kartų.

Pastebėtina, kad iš visų nagrinėtų leidinių du yra dienraščiai. Visi kiti leidžiami nuo vieno iki trijų kartų per savaitę. Dėl šios priežasties gali skirtis leidiniuose rastų publikacijų, kuriose yra pažeidimų, skaičius.

Kadangi tyrimo laikas yra 2014 metai, publikacijos analizuojamos pagal tuo metu galiojusius teisės aktus (VIĮ) ir Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksą.. Analizuojant laikraščius buvo nagrinėtos visose skiltyse buvusios publikacijos, išskyrus tai, kas nėra žurnalistiniai kūriniai (orai, TV programos, horoskopai ir pan.) Naudojant mišrų (ir kiekybinės, ir kokybinės) turinio analizės metodą, nustatyti būdingiausi teisės ir etikos pažeidimai, pasitaikantys Šiaurės Lietuvos rajonuose leidžiamuose laikraščiuose.

1. Šiaulių rajonas

Atliekant tyrimą buvo nagrinėjami trys Šiaulių rajone leidžiami laikraščiai: dienraščiai „Šiaulių naujienos“ ir „Šiaulių kraštas“ bei savaitraštis „Šiauliai plius“. Iš viso šiuose laikraščiuose rastos 37 publikacijos, kuriose galimai pažeistas Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas bei 7 publikacijos, kuriose galimai pažeidžiamas Visuomenės informavimo įstatymas.

1 lentelė. Galimų pažeidimų skaičiaus pasiskirstymas leidiniuose.

Leidiny	Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas	Visuomenės informavimo įstatymas
„Šiaulių naujienos“	18	1
„Šiaulių kraštas“	13	5
„Šiauliai plius“	6	1

Šaltinis: sudaryta autorės.

Galimų pažeidimų Šiaulių rajono laikraščiuose atvejai

Žinios ir nuomonės neatskyrimas

„Šiaulių naujienų“ pirmajame puslapyje išspausdinta publikacija „*Atsaini miesto plėtra – lyg tiksinti bomba*“. Publikacijos autorius ją pradeda tokiais žodžiais: „*Kiekvienais metais yra tvirtinamas trejų metų miesto strateginis veiklos planas. Remiantis juo yra planuojamas einamųjų metų miesto biudžetas, veikla ir ateities perspektyvos. Tačiau matant, kaip šis vienas iš svarbiausių miesto dokumentų yra rengiamas, kyla klausimų, ar toks atsainus planavimas po kelių metų neturės skaudžių pasekmių miestui ir jo gyventojams?*“⁵ Toliau straipsnyje aprašomas strateginės veiklos plano sudarymo procesas, atskirų savivaldybės skyrių rengiamos programos ir joms reikalingos lėšos, minima praėjusių metų patirtis. Publikacijos autorius kalbino Šiaulių savivaldybės Ekonomikos skyriaus vedėją Aukšę Tutkutę bei Šiaulių miesto tarybos narį Artūrą Visocką. A. Tutkutė paaiškino, kaip sudaromas strateginis veiklos planas, o A. Visockas į tai atsakė, kad visa tai yra niekalas, tačiau jokių argumentų taip pat nepateikė. Pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 4 str., žinios ir nuomonės turi būti aiškiai skiriamos. Žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai privalo užtikrinti, kad nuomonė būtų reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai neiškreipiant faktų ir duomenų. Šioje publikacijoje pateikiamos nuomonės – tiek autoriaus, tiek Šiaulių miesto tarybos nario, nėra paremiamos jokiais argumentais. Nepateikiami jokie įrodymai, kad Šiaulių miesto savivaldybė sudarydama strateginį veiklos planą tik dangsto skolas. Informacija pateikiama tik kaip nuomonė, o ne žinia.

Reklama aiškiai neatskirta nuo žurnalistinių kūrinų, arba pateikiama kaip nešališka informacija

„Šiaulių naujienose“ išspausdinta publikacija „*LCC tarptautinis universitetas – amerikietiškas išsilavinimas Lietuvos pajūryje*“. Publikacijoje rašoma apie studijų galimybes LCC tarptautiniame universitete, apie

⁵ Visi pavyzdžiai paimti iš nagrinėtų leidinių.

universiteto bendruomenę, turimą modernią įrangą, profesionalius dėstytojus ir t.t. Prie publikacijos pridėti Klaipėdos miesto mero Vytauto Grubliausko ir žurnalisto, politologo dr. Ainiaus Lašo komentarai, giriantys šį universitetą, raginantys abiturientus rinktis būtent šią aukštąją mokyklą. Prie publikacijos nėra užsakymo numerio ar kitų ženklų, išskiriančių ją kaip reklamą. Pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 30 str., visuomenės informavimo priemonėse bet kokia reklama turi būti aiškiai atskirta nuo žurnalistinių kūrinų. Be to, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 31 str. nurodoma, kad draudžiama reklamą pateikti kaip nešališką informaciją ar kitaip ją slėpti.

Skelbiami įtariamo padarius nusikalstamą veiką asmens duomenys

„Šiaulių naujienose“ išspausdinta žinutė „*Dirvoje – kūdikio lavonas*“. Publikacijoje rašoma, kad Kelmės rajone, Pakražančio seniūnijoje, Kušleikių kaime dirvoje kaimo gyventojas rado moteriškos lyties naujagimio lavoną. Žinutės autorė rašo „*Įtariama naujagimio lavono motina – 35-erių neįgali piliētė R.G. sulaikyta ir uždaryta į areštinę. Pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl naujagimio nužudymo*.“ Žinutėje pasakyti moters amžius, gyvenamoji vieta, sveikatos būklė ir pirmosios vardo ir pavardės raidės leidžia nustatyti įtariamą tapatybę. Pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 40 str., draudžiama skelbti įtariamo padarius nusikalstamą veiką asmens duomenis, iš kurių būtų galima nustatyti įtariamojo tapatybę.

Paskelbti duomenys asmenų, nubaustų lengvomis bausmėmis

„Šiaulių krašte“ buvo išspausdinta publikacija „*Iš įvykių suvestinės*“. Joje rašoma: „*Kelmės rajono apylinkės teismas už tai, kad Kelmėje vairavo apsvaigęs iki 2,84 promilių nubaudė Saulių Marcinkų. Jam paskirta 2500 litų bauda ir atimta teisė vairuoti 30 mėnesių*.“ Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 44 str. nurodoma, kad neturi būti viešai skelbiami duomenys privačių asmenų, padariusių pažeidimus ir už tai nubaustų lengvomis bausmėmis.

Siejant su nusikalstama veika minimi nepilnamečio asmens duomenys

„Šiauliai plius“ buvo išspausdinta publikacija „*Jaunuoliai apiplėšinėjo moteris*“. Publikacijoje rašoma: „*Šiaulių AVPK patruliai sulaukė ir į areštinę uždarė du jaunuolius, užpuldinėjusius moteris. Šiaulių vaikų globos namų gyventojai pareigūnams pasakojo, kad jaunuoliai, užsimanę alaus, jau ne pirmą kartą pinigų prasimano atimdami rankines. <...> 16-mečiui E. T. nustatytas 0,72 prom. girtumas. Jam pareikštas įtarimas dėl viešosios tvarkos pažeidimo Tilžės gatvėje.*“ Iš suteiktų duomenų (įtariamojo amžiaus, inicialų, gyvenamosios vietos) galima nustatyti nepilnamečio tapatybę. Pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 51 str., Žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas neturi, siedamas su nusikalstama veika ir kitais teisės pažeidimais, skelbti nepilnamečio asmens duomenų, iš kurių būtų galima nustatyti to asmens tapatybę, išskyrus atvejus, kai nepilnametis slapstosi nuo teisėsaugos institucijų ar teismo. Minėtasis nepilnametis nuo teisėsaugos nesislapsto, tad minėti jo duomenų nebuvo būtina.

Netinkamai pateikta informacija apie nelaimingus atsitikimus

„Šiauliai plius“ buvo išspausdinta publikacija „*Iš naujo nagrinėja gimnazistės nužudymo bylą*“. Joje rašoma apie Šiauliuose nužudytos gimnazistės žudikių bylos nagrinėjimą. Publikacijoje ganėtinai išsamiai primenama apie nusikaltimą: „*Vis dar neaiškus, arba labai nereikšmingas kraupaus nusikaltimo motyvas. Nerastos visos nužudytos merginos kūno dalys, o dalis kūno rasta žudikės šaldytuve. Kaip prisipažino pačios žudikės, jos rengėsi puotauti.*“ Pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 21 str., pateikdamas informaciją apie nusikalstamas veikas, nelaimingus atsitikimus ir kitokius atvejus, kai asmenims buvo padaryta turtinė ar neturtinė žala, žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas privalo stengtis tokia informacija nesukelti nukentėjusiam ir nekaltam asmeniui papildomų išgyvenimų ir kančių. Šiuo atveju aukos artimieji laikomi nukentėjusiais ir toks nusikaltimo aprašymas jiems gali suteikti papildomų išgyvenimų.

Šiaulių rajono laikraščių analizės apibendrinimas

Visuose trijuose leidiniuose rasta panašių pažeidimų. Pavyzdžiui, reklama aiškiai neatskirta nuo žurnalistinių kūrinių arba yra pateikiama kaip nešališka informacija. Publikacijose, kuriose fiksuoti su reklama susiję pažeidimai, visais atvejais yra iš karto pažeisti du Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso straipsniai – 30 ir 31.

Šiaulių rajono laikraščiams taip pat bendri pažeidimai, kai pagal duotus duomenis galima atskleisti žmogaus tapatybę, nors žinoti kas yra tas žmogus nėra viešasis interesas. Laikraščiuose „Šiaulių naujienos“ ir „Šiauliai plius“ nėra visiškai aiškiai atskleistų tapatybių. Jos atskleidžiamos kitaip – pateikiami žmogaus gimimo metai, gyvenamoji vieta, inicialai. Tačiau laikraštyje „Šiaulių kraštas“ išspausdintoje publikacijoje „Vairavo neblavūs“, nusižengimus padariusių asmenų tapatybės atskleidžiamos visiškai – pasakomi jų vardai, pavardės, gimimo metai, gyvenamosios vietos ir pan. Taip pat leidiniuose „Šiaulių naujienos“ ir „Šiaulių kraštas“ atskleidžiamos tapatybės žmonių, nukentėjusių nuo nusikalstamos veikos. Tik savaitraštyje „Šiauliai plius“ tokio pobūdžio pažeidimo nebuvo užfiksuota.

Visuose trijuose leidiniuose rasta pažeidimų, kai nepateikiamos tarpusavyje nesusijusių asmenų nuomonės. Tokio tipo pažeidimai trukdo skaitytojams susidaryti objektyvią nuomonę ir teisingai suprasti pateikiamą informaciją. „Šiaulių naujienose“ taip pat rastas atvejis, kai nuomonė pateikiama kaip žinia. Tai taip trukdo skaitytojams susidaryti savo nuomonę ir suprasti ar tai, kas rašoma yra tiesa.

Visuose Šiaulių rajono laikraščiuose rasta pažeidimų, kai informacija apie nelaimingus atsitikimus yra pateikiama netinkamai. Iš pradžių gali atrodyti, kad žurnalistai tiesiog norėjo išsamiai pateikti naujieną, tačiau skaitant atidžiau pastebima, kiek daug nereikalingų detalių yra atskleidžiama apie nelaimes. Pavyzdžiui, pateiktame pavyzdyje apie sudėjusius šeimos namus. Skaitytojui nėra būtina žinoti, kad prieš metus mirė šeimos tėvas ar kad iš ryto, vietoj to, kad vyktų aplankyti vyro kapo, motina keliavo pildyti prašymo pašalpai gauti. Tokių smulkmenų

atskleidimas gali tikrai skaudinti nukentėjusius, juolab, kad daugelyje panašių publikacijų minima, kad nukentėjo ir vaikai.

2. Joniškio ir Pakruojo rajonai

Atliekant tyrimą buvo nagrinėjami du Joniškio rajono laikraščiai: „Joniškio dienos“ ir „Sidabrė“ bei Pakruojo rajono laikraštis „Auksinė varpa“. Visuose šiuose leidiniuose rastos 23 publikacijos, kuriose galima pažeidžiamas Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas bei 5 publikacijos, kuriose galima pažeidžiamas Visuomenės informavimo įstatymas.

2 lentelė. Galimų pažeidimų skaičiaus pasiskirstymas leidiniuose.

Leidiny	Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas	Visuomenės informavimo įstatymas
„Joniškio dienos“	11	5
„Sidabrė“	6	0
„Auksinė varpa“	6	0

Šaltinis: sudaryta autorės.

Galimų pažeidimų Joniškio ir Pakruojo rajonų laikraščiuose atvejai

Žinios ir nuomonės neatskyrimas

„Joniškio dienose“ publikuotas straipsnis „*Stringa Alfonso ir Justo Pundzų skundų nagrinėjimas*“. Publikacijoje aptariamas tėvo ir sūnaus Pundzų, kaltinamų piktnaudžiavimu, teisminis procesas. Straipsnio pradžioje suvedinėjamos sąskaitos su Joniškio rajono gyventoju, kuris parašė redakcijai laišką, kuriame piktinasi dėl nepakankamo dėmesio skirto šios bylos nagrinėjimui. Publikacijos autorė straipsnyje rašo: „*Ponas Vytautas <...> paskambino žurnalistei ir piktai šaukė, kad laikraštis nerašantis apie ponus Pundzas. <...> Keista šitokia žmonių pozicija – žurnalistai, nei Pundzų darbdaviai, nei teisėjai, žurnalistų darbas – informuoti. „Joniškio dienos“ tą ir daro, o jeigu ponas Vytautas lekia į kitą redakciją*

ir kalbasi su Birute Kybartiene, tai tikrai kalbėjosi ne su „Joniškio dienų“ redaktore Birute Kybartiene...“ Toliau straipsnyje aptariamas jau minėtas teisminis procesas. Iš pacituotos ištraukos atrodo, kad publikacijos autorė pasipiktino gyventojų skundu ir nusprendė savo pyktį išlieti publikacijoje. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 4 str. nurodoma, kad žinios ir nuomonės turi būti aiškiai skiriamos. Žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai privalo užtikrinti, kad nuomonė būtų reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai neiškreipiant faktų ir duomenų.

Paskelbta informacija apie šeiminius konfliktus

„Joniškio dienose“ išspausdinta publikacija *„Smurtas namuose... Ar ieškoma pagalbos ir išeities?“* Publikacijoje rašoma: *„Penkiasdešimt keturių metų Kalnelio kaimo gyventojui Viktorui Mašnikovui dėl smurto artimoje aplinkoje buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas. Joniškio rajono apylinkės teismas smurtautojui paskyrė išipareigojimą – laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos, nebendrauti su sugyventine ir neieškoti su ja ryšių.“* Toliau straipsnyje aprašomos konflikto aplinkybės, panašūs smurto atvejai ir vietos, kur smurtą patyrusios moterys gali kreiptis pagalbos. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 44 str. nuostata sako, kad neturi būti viešai skelbiami duomenys asmenų, padariusių nusižengimus ir už tai nubaustų lengvomis bausmėmis. Publikacijos autorius taip pat pažeidė 46 str. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso straipsnį, pagal kurį žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas neturi skelbti žinių apie šeimyninius konfliktus. Išimtys gali būti taikomos tų asmenų atžvilgiu, kurie eina visuomenėje reikšmingas pareigas, pretenduoja jas eiti arba jos taikomos tuomet, kai skelbti tokias žinias yra visuomenės interesas. Publikacijoje minimas vyriškis nėra viešasis asmuo, nei Joniškio, nei jokiam kitame rajone neužima svarbių pareigų ir skelbimo apie jo šeimyninį konfliktą, kuris pasibaigė nuobauda, negalima laikyti visuomenės interesu. Pažeidžiama Visuomenės informavimo įstatymo 14 str. 1 d., nurodanti, kad asmuo turi teisę į privataus pobūdžio informacijos apsaugą. Šiuo atveju nubaustojų vyriškio amžius, gyvenamoji vieta ir tapatybė laikytina privataus pobūdžio informacija.

Paskelbti duomenys asmenų, nubaustų lengvomis bausmėmis

„Sidabrėje“ pasirodė žinutė „*Pardavėjui – bauda, alus konfiskuotas*“. Publikacijoje pateikiama informacija apie vyrą, nelegaliai prekiauvusi alumi. Joje rašoma: „*1956 metais gimęs Zenonas Šležas iš Kurmaičių kaimo <...> laikė ir prekiaavo alkoholiniais gėrimais. <...> Rajono Apylinkės teismas Zenonui Šležui skyrė 150 litų baudą, o jo namuose rastą alų konfiskavo*.“ Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 44 str. nurodoma, kad neturi būti viešai skelbiami duomenys privačių asmenų, padariusių pažeidimus ir už tai nubaustų lengvomis bausmėmis.

Neteisingos ar netikslios informacijos paskelbimas, įvairių nuomonių neskelbimas bei tarpusavyje nesusijusių asmenų nuomonių neskelbimas

Išspausdinta publikacija „*Nepaklusniausiems valdžia išsitraukė bizūną*“. Publikacijoje rašoma apie tai, kad socialiai remtiniems asmenims, kurie nepritarai daugiabučių namų renovacijai, kompensacijos už šildymą sumažintos 50 procentų. Publikacijos autorė rašo: „*Pakruojyje jau ši šildymo sezoną pusė piniginės paramos už šildymą nubraukta 34 asmenims, kas mėnesį jų sąskaita sutaupant nepilnus 3 tūkst. litų. <...> Žinoma, tie pinigėliai gaunantiems kompensacijas ne iš dangaus nukrenta – tai visų mokesčių mokėtojų sunešti valstybei pinigai, tame tarpe ir tokių, kuriems iki ribos, kad gautų tokią piniginę paramą, trūksta vos kelių litų*.“ Publikacijoje žurnalistė neargumentavo pateiktos informacijos nei vieno žmogaus nuomone, nebuvo kalbinti nei prieš renovaciją pasisakantys gyventojai, nei specialistai. Publikacija nepažymėta kaip komentaras ar nuomonė. Pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 3 str., gerbdami žmogaus teisę gauti teisingą informaciją, žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai turi skelbti tikslias, teisingas žinias ir įvairias nuomones. Taip pat Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 5 str. nuostata sako, kad gerbdami nuomonių įvairovę, žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai pateikia kuo daugiau tarpusavyje nesusijusių asmenų nuomonių. Tai būtina ypač tuomet, kai viešąja informacija atsiliepiama į aktualių, neaiškių ar konfliktinių gyvenimo klausimų.

Joniškio ir Pakruojo rajonų laikraščių analizės apibendrinimas

Pastebėtina, kad pažeidimų gausa išsiskiria leidinys „Joniškio dienos“. Šiame leidinyje buvo rasta beveik tiek pat publikacijų, kuriose pažeidžiamas Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, kiek kituose dviejuose leidiniuose kartu sudėjus. Taip pat „Joniškio dienos“ buvo vienintelis iš šių trijų leidinių, kuriame buvo rasta publikacijų, pažeidžiančių Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymą.

Pažeidimų pobūdis visuose trijuose laikraščiuose yra ganėtinai panašus. Tiek Joniškio rajono leidiniuose, tiek Pakruojo „Auksinėje varpoje“ pasitaikė atvejų, kai nebuvo pateikiamos skirtingos nuomonės, arba kai nuomonė buvo pateikiama kaip žinia.

Tačiau pastebėtina tai, kad tik Joniškio leidiniuose kilo problemų dėl tapatybių neviešinimo. Pakruojo leidinyje „Auksinė varpa“ nepasitaikė nei vieno atvejo, kai būtų atskleista tapatybė žmonių padariusių nusižengimus, nukentėjusių nuo nusikalstamos veikos ar pasirinkusių savižudybę. Joniškio leidiniuose „Sidabrė“ ir „Joniškio dienos“ tokio pobūdžio pažeidimų aptikta.

Visuose trijuose leidiniuose rasta su reklama susijusių pažeidimų, kai reklama neatskirta nuo žurnalistinių kūrinių arba kai ji pateikiama kaip nešališka informacija. Kaip ir Šiaulių leidiniuose, čia taip pat šie du pažeidimai eina koja kojon.

Nors visi trys leidiniai yra ganėtinai panašūs, įdomu tai, kad vienas jų užfiksuotų pažeidimų skaičiumi gerokai lenkia kitus du. Taip pat pastebėta, kad Joniškio leidiniai, nors ir turi panašių pažeidimų kaip ir „Auksinė varpa“, vis dėlto jų įvairove pranoksta Pakruojo rajono laikraštį.

3. Biržų ir Pasvalio rajonai

Atliekant tyrimą nagrinėti Biržų rajono laikraštis „Šiaurės rytai“ bei Pasvalio rajono laikraštis „Darbas“. Tiriamuoju laikotarpiu šių rajonų laikraščiuose iš viso rastos 28 publikacijos, kuriose galimai pažeidžiami Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso straipsniai ir 13 publikacijų, kuriose galimai pažeidžiamas Visuomenės informavimo įstatymas.

3 lentelė. Galimų pažeidimų skaičiaus pasiskirstymas leidiniuose.

Leidiny	Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas	Visuomenės informavimo įstatymas
„Šiaurės rytai“	14	7
„Darbas“	14	6

Šaltinis: sudaryta autorės.

Galimų pažeidimų Biržų ir Pasvalio laikraščiuose pavyzdžiai Nusižudžiusio asmens tapatybės atskleidimas

Pasvalio rajono laikraštyje išspausdinta publikacija „Vyras nusižudė areštinėje“. Publikacijoje rašoma: „Ketvirtadienio vakare <...> pareigūnas pastebėjo, kad ilgalaikio sulaikymo kameroje buvęs 61-erių G. D. sėdi ant grindų be gyvybės požymių. Dviem paroms sulaikyto vyriškio kaklą juos iš kelnų išverta virvutė. <...> Pumpėnų seniūnijos Vilkiškių kaime gyvenęs G. D. būdamas girtas smurtavo prieš savo 16 metų vyresnę sugyventinę D. T. (gim. 1936 m.) <...> Turimomis žiniomis, G. D. į Vilkiškius pas savo draugę atsikraustė iš Pakruojo rajono Linkuvos seniūnijos. Vyras gyvenamąją vietą Vilkiškiuose deklaravo 2008 m.“ Iš suteiktos informacijos galima nustatyti mirusiojo tapatybę. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 49 str. teigiama, kad žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas gerbdamas asmens ir jo artimųjų privatumą, neturi minėti pavardžių ar kitokių padedančių identifikuoti šį asmenį duomenų, susijusių su savižudybe ar bandymu nusižudyti. Taip pat pagal Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 22 str. 8d. 5 p., viešosios informacijos rengėjai privalo saugoti ir gerbti asmens privatumą mirties ar ligos atveju, neminėti asmens duomenų skelbdami žinias apie savižudybes ar bandymus nusižudyti.

Skelbiami įtariamo padarius nusikalstamą veiką asmens duomenys ir siejant su nusikalstama veika minimi nepilnamečio asmens duomenys

Laikraštyje „Darbas“ išspausdinta publikacija „Tragedija Pumpėnuose: nepilnametis įtariamasis žmogžudyste“. Publikacijoje rašoma: „Laimos

Plučienės namuose nušautas jos sugyventinis Pumpėnų miestelio gyventojas, 51 metų Jeronimas Valantinas. Žmogžudystė įtariamas 48 metų L. Plučienės 17-metis sūnus.“ Publikacijoje taip pat pasakyta, kad vaikas baigia dešimtą klasę, kad turi jaunesnį brolių. Iš suteiktos informacijos galima nustatyti įtariamojo tapatybę. Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 40 str. nurodoma, kad draudžiama skelbti įtariamo padarius nusikalstamą veiką asmens duomenis, iš kurių būtų galima nustatyti įtariamojo tapatybę. Taip pat pagal Kodekso 51 str. žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas neturi, siedamas su nusikalstama ar kitais teisės pažeidimais, skelbti nepilnamečio asmens duomenų, iš kurių būtų galima nustatyti jo tapatybę.

Įtariamo padarius nusikalstamą veiką asmens tapatybės atskleidimas

Laikraštyje „Šiaurės rytai“ išspausdinta publikacija „*Žmogaus gyvybės atėmimas – ne pagrindas apriboti teisę vairuoti*“. Publikacijoje rašoma: „*Pastaruoju metu laikraščius ir televizijas pasiekė informacija, kad kraupios avarijos padarymu įtariamas biržietis Alvaras Jonikas vėl matomas prie automobilio vairo. <...> Žuvusios moters vyras kalbėjo, kad kelio ženklą nuvertusiems eismo pažeidėjams atimama teisė vairuoti, o vairavimo stiliumi pagarsėjusio vairuotojo automobiliu centrinėje gatvėje užmušto žmogaus gyvybę lyg ir bevertė.*“ Publikacijoje skelbiama įtariamo nusikalstamą veiką padariusio asmens tapatybė. Pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 40 str. draudžiama skelbti įtariamo padarius nusikalstamą veiką asmens duomenis, iš kurių būtų galima nustatyti įtariamojo tapatybę.

Be sutikimo skelbiama informacija apie sveikatos būklę

Biržų rajono laikraštyje „Šiaurės rytai“ išspausdinta publikacija „*Prižiūrėtojų daug – globotinis puvo*“. Publikacija išspausdinta pirmajame puslapyje, o prie jos pateikta nuotrauka, kurioje – ligoninės lovoje gulintis žmogus. Nors jo veido nesimato, aiškiai matoma gangrenos

paveikta žmogaus pėda. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 47 str. nurodoma, kad žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas neturi piktnaudžiauti katastrofų, avarių, mirties, smurto ar agresijos vaizdais, galinčiais žėisti asmenų arba jų artimųjų jausmus, skaitytojų arba žiūrovų jautrumą. Be to, Visuomenės informavimo įstatymo 17 str. 1 d. nurodoma, kad viešosios informacijos rengėjai ir skleidėjai įstatymų nustatyta tvarka turi užtikrinti, kad nepilnamečiai būtų apsaugoti nuo neigiamą poveikį jų fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi darančios viešosios informacijos. Taip pat publikacijoje rašoma: „*Sunku rasti žodžių, kuriais būtų galima apibūdinti tai, ką matė ligoninės personalas, apžiūrėjęs Greitosios medicinos pagalbos skyriaus atvežtą 68 metų vyrą. Praėjusią savaitę, trečiadienį, į Biržų ligoninę iš Medeikių atgabento Alfredo A. būklė pribloškė ir visko regėjusius medikus <...> Visiškai aklo, sulysusio ir nusilpusio vyro kūne buvo atsivėrusios skausmingos pragulos. Žaizdotas kojas buvo begalima tik amputuoti. Vos tik prie jo prisilietus ligonis klykė iš skausmo.*“ Prie publikacijos taip pat pridėta nuotrauka namo, kuriame vyras gyveno. Iš pateiktų duomenų galima nustatyti vyriškio tapatybę. Pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 53 str., gerbdamas teisę į privatų gyvenimą ir jo slaptumą, žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas be asmens ar jo atstovų pagal įstatymą sutikimo neturi skelbti informacijos apie to asmens sveikatos būklę, gydymą, prognozes, taip pat kitokios informacijos apie jo sveikatą. Taip pat pagal Visuomenės informavimo įstatymo 22 str. 8 d. 5 p. viešosios informacijos rengėjai privalo saugoti ir gerbti žmogaus teisę į privatumą ligos ar mirties atveju.

Informacija nėra būtina žinoti, tik tenkina smalsumą

Išspausdinta publikacija „*Iš gyvenimo pasitraukė jaunas vyras*“. Publikacijoje rašoma: „*Papilio seniūnijos Latvygalos kaime nusižudė 26 metų R. I. Jo kūnas vasario 27-osios rytą rastas ūkiniame pastate. Žmogaus gyvybė nutrūko kilpoje. Preliminariomis žiniomis R. I. turėjo draugę, gyveno tame pačiame name su seserimi ir jos draugu. <...> R. I. tėvų namai Širvėnos seniūnijoje, Anglininkų kaime. <...> Anglininkuose taip pat gyvena ir*

šeimą turintis brolis, kartu su tėvu besirūpinantis laidotuvėmis.“ Iš suteiktos informacijos galima nustatyti mirusiojo tapatybę. Be to, publikacijoje pateikta daug informacijos, kurios skaitytojui žinoti nėra būtina. Pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 16 str., pateikdamas informaciją žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas privalo informaciją, kurios paskelbimą iš tikrųjų pateisiną visuomenės (viešasis) interesus, atskirti nuo informacijos, kuri tik tenkina smalsumą. Taip pat pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 49 str. žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas, gerbdamas asmens ir jo artimųjų privatumą, neturi minėti pavardžių ar kitokių padedančių identifikuoti šį asmenį duomenų, susijusių su savižudybe ar bandymu nusižudyti. Be to, Visuomenės informavimo įstatymo 22 str. 8 d. 5 p. nurodoma, kad viešosios informacijos rengėjai privalo saugoti ir gerbti asmens privatumą mirties ar ligos atveju, neminėti asmens duomenų skelbdami žinias apie savižudybes ar bandymus nusižudyti.

Biržų ir Pasvalio rajonų laikraščių analizės apibendrinimas

Pastebima, kad abiejuose galimų Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso ir Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimų yra tiek pat. „Šiaurės rytuose“ rasta viena publikacija, kurioje galimai pažeidžiamas Visuomenės informavimo įstatymas, daugiau.

Pasvalio rajono laikraštis „Darbas“ išsiskiria tuo, kad jame rasta daugiausiai publikacijų, kuriose galimai pažeidžiamas Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 44 str. Visi šio straipsnio pažeidimai sudaro pusę visų laikraštyje „Darbas“ užfiksuotų galimų pažeidimų. Tuo tarpu to paties pobūdžio pažeidimų leidinyje darbas išvis neužfiksuota.

Dalis galimų pažeidimų šiuose laikraščiuose sutampa. Abiejuose rasta pažeidimų kai skelbiama informaciją apie nuo nusikalstamos nukenčėjusį asmenį. Taip pat tiek „Darbe“, tiek „Šiaurės rytuose“ rasta publikacijų, kuriose skelbta apie šeiminius konfliktus, nors tai nėra visuomenės interesus. Taip pat abiejuose leidiniuose skelbta informacija, išduodanti nusižudžiusio asmens tapatybę.

Tačiau buvo ir skirtumų. Pavyzdžiui, laikraštyje „Šiaurės rytai“ rasta publikacija, kurioje galimai pažeidžiamas Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 16 straipsnis. Publikacijoje apie nusizudžiusį vyrą buvo pateikta per daug detalių, kurių visuomenei žinoti nėra būtina. Taip pat šiame leidinyje rasta publikacija, kurioje be leidimo skelbiama informacija apie asmens sveikatos būklę. Rasta ir publikacijų, kurių iliustracijos galimai pažeidė Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksą ir Visuomenės informavimo įstatymą. Pasvalio rajono laikraštyje „Darbas“ rasta publikacija, kurioje nepilnametis siejamas su nusikalstama veika. „Šiaurės rytuose“ tokio pažeidimo neužfiksuota.

4. Mažeikių ir Akmenės rajonai

Išnagrinėjus Mažeikių ir Akmenės rajonų laikraščius, nustatyta, kad yra 39 publikacijos, kuriose galimai pažeidžiamas Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas ir 5 publikacijos, kuriose galimai pažeidžiamas Visuomenės informavimo įstatymas.

4 lentelė. Galimų pažeidimų skaičiaus pasiskirstymas leidiniuose.

Leidiny	Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas	Visuomenės informavimo įstatymas
„Santarvė“	4	0
„Vienybė“	35	5

Šaltinis: sudaryta autorės.

Galimų pažeidimų Mažeikių ir Akmenės rajono laikraščiuose pavyzdžiai

Skelbiama informacija apie šeiminius konfliktus

Mažeikių rajono laikraštyje išspausdinta publikacija „Geriausia po-
veikio priemonė – smūgis į veidą?“ Publikacijoje rašoma: „Šeštadienį apie
pusę vienuoliktos vakaro apie grasinimus pranešta iš Tirkšlių. Viename
P. Cvirkos gatvės butų neblaivus 39-erių metų R. S. grasino panaudoti fizini

smurtą prieš savo dvejais metais vyresnę sugyventinę bei jos vienuolikmetę dukrą.“ Iš duotos informacijos galima nustatyti minėtųjų asmenų tapatybes. Pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 46 str. žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas neturėtų skelbti informacijos apie šeiminius konfliktus.

Reklama pateikiama kaip nešališka informacija ir aiškiai neatskiriama nuo žurnalistinių kūrinių

„Vienybės“ numeryje išspausdinta publikacija „*Naujosios Akmenės gyventojams – nauja galimybė greitai ir paprastai pasiskolinti*“. Joje rašoma: „*Naujosios Akmenės gyventojams gauti „Credit24“ vartojamąją paskolą tapo paprasčiau. Norint tai padaryti pakanka užsukti į V. Kudirkos g. 18 esančiame prekybos centre duris atvėrusi „Credit24“ klientų aptarnavimo poskyrį.*“ Toliau publikacijoje rašoma kaip paprasta pasiskolinti pinigų, ko reikia norint tai padaryti ir t.t. Prie publikacijos nėra ją kaip reklamą išskiriančio žymėjimo ar užsakymo numerio. Informacija publikacijoje pateikiama kaip nešališka, aktuali visiems rajono žmonėms. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 30 str. nurodoma, kad visuomenės informavimo priemonėse reklama turi būti aiškiai atskirta nuo žurnalistinių kūrinių. Taip pat pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 31 str., draudžiama reklamą pateikti kaip nešališką informaciją ar kitaip ją slėpti.

Nesantaikos ar neapykantos žmonių grupei skatinimas

Išspausdinta publikacija „*Kodėl norite mus priešinti?*“ Publikacijoje rašoma: „*Suprantu, kad norint ką nors duoti vieniems, iš kitų reikia paimiti. Arba įvesti naują mokesį, kuris būtų aktualus tik darbingo amžiaus žmonėms. Kalbu apie valdžios šūkį apmokestinti alkoholi, automobilius, dabar jau ir nesveiką maistą, o įplaukas panaudoti pensijų kompensacijoms. Ar apie tai reikėjo taip išpūstai ir garsiai kalbėti? Kokių tikslų vėl priešinamos senų ir jaunų žmonių kartos? <...> Aš galiu įtarti, kad iš naujų mokesčių jie (politikai) pasigerins gyvenimą, todėl nenoriu daugiau mokėti. <...> Koks*

žmonių supriešinimo tikslas?“ Po tokios įžangos pateikti dviejų gyventojų atsakymai į užduotą klausimą. Atsakymai labai panašūs, abu pritaria idėjai, kad valdžia tyčia priešina žmones. Pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 3 str., gerbdami žmogaus teisę gauti teisingą informaciją, žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai turi skelbti tiksliai, teisingai žinias ir įvairias nuomones. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 4 str. nurodoma, kad žinios ir nuomonės turi būti aiškiai skiriamos. Žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai privalo užtikrinti, kad nuomonė būtų reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai neiškreipiant faktų ir duomenų. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 5 str., nurodo, kad gerbdami nuomonių įvairovę, žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai pateikia kuo daugiau tarpusavyje nesusijusių asmenų nuomonių. Tai ypač būtina tuomet, kai viešąją informaciją yra atsiliepiama į aktualius, neaiškius ar konfliktinius gyvenimo klausimus. Taip pat pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 55 str., žurnalistui ir viešosios informacijos rengėjui draudžiama tiesiogiai ar netiesiogiai skatinti nesantaiką ar kurstyti neapykantą žmonių grupei ar jam priklausančiam asmeniui 54 straipsnyje išvardintais pagrindais (šiuo atveju dėl pensijinio amžiaus).

Atsakymo teisės nesuteikimas

„Vienybėje“ pasirodė publikacija „*Vienas ir tas pats klausimas: kodėl gailima pacientui siuntimo?*“ Publikacijoje rašoma, kad į redakciją kreipėsi moteris, kuri savo brolių dėl sveikatos problemų keletą kartų vežė į Naujosios Akmenės ligoninės priėmimo skyrių tačiau gydytojas V. Ramanauskas jo į ligoninę neguldė, siuntimo į kitą kliniką neišdavė, o po vizitų ligonio sveikata taip pablogėjo, kad buvo reikalinga galvos operacija. Publikacijoje taip pat cituojamas moters laiškas jos brolių pirmus porą kartų priėmusiam gydytojui, kuriame ji kaltina gydytoją neatsakingumu, reikiamos pagalbos nesuteikimu ir kaltės jausmo neturėjimu. Publikacijoje nepateikiama jokia kita nuomonė, tik moters, kuri kreipėsi į redakciją. Pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 3 str., gerbdami žmogaus teisę gauti teisingą informaciją, žurnalistai

ir viešosios informacijos rengėjai turi skelbti tiksliai, teisingai žinias ir įvairias nuomones. Pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 4 str., žinios ir nuomonės turi būti aiškiai skiriamos. Žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai privalo užtikrinti, kad nuomonė būtų reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai neiškreipiant faktų ir duomenų. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 5 str., nurodo, kad gerbdami nuomonių įvairovę, žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai pateikia kuo daugiau tarpusavyje nesusijusių asmenų nuomonių. Tai ypač būtina tuomet, kai viešąją informaciją yra atsiliepiama į aktualius, neaiškius ar konfliktinius gyvenimo klausimus. Be to, publikacijoje gydytojo atsakymo nėra, taip pat neužsiminta ar buvo bandyta kalbėtis su minėtuoju gydytoju V. Ramanausku. Pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 22 str., kritikuojam asmeniui visada turi būti suteikta atsakymo teisė, t.y. galimybė pasiteisinti, paaiškinti ar paneigti klaidingą informaciją. Jeigu tokios galimybės nėra arba asmuo atsisako pasinaudoti atsakymo teise, būtina apie tai pranešti visuomenei. Pagal Visuomenės informavimo įstatymo 15 str. kiekvienas fizinis asmuo, kurio garbę ir orumą žemina visuomenės informavimo priemonėje paskelbta tikrovės neatitinkanti, netiksli ar šališka informacija apie jį, taip pat kiekvienas juridinis asmuo, kurio dalykinei reputacijai ar kitiems teisėtiems interesams pakenkė tikrovės neatitinkanti, netiksli ar šališka informacija, turi teisę atsakyti, paneigdamas tikrovės neatitinkančią informaciją ar patikslindamas paskelbtą informaciją, arba pareikalauti, kad viešosios informacijos rengėjas ir (ar) skleidėjas paneigtų tikrovės neatitinkančią informaciją.

Mažeikių ir Akmenės rajonų analizės apibendrinimas

Šie rajonai, iš visų nagrinėtų, yra vieninteliai, tarp kurių yra toks didelis galimų pažeidimų skirtumas. Akmenės rajono laikraštyje „Vienybė“ buvo rastos 35 publikacijos su galimais Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso pažeidimais, kai tuo tarpu Mažeikių rajono laikraštyje „Santarvė“ vos 4. Be to, „Santarvėje“ nebuvo rasta nei viena publikaci-

ja, kurioje galimai būtų pažeistas Visuomenės informavimo įstatymas. „Vienybėje“ rastos 5 tokios publikacijos.

Pažeidimų pobūdžio atžvilgiu leidiniai sutampa. Beveik visi galimi pažeidimai rasti „Santarvėje“ užfiksuoti ir „Vienybėje“. Vienintelis galima pažeidimas, kuris buvo „Santarvėje“, bet nebuvo „Vienybėje“ tai asmenų, už nusižengimus nubaustų lengvomis bausmėmis duomenų paskelbimas.

Pastebėtina tai, kad iš 35 publikacijų su galimais pažeidimais rastų Akmenės rajono laikraštyje, 20 buvo susiję su reklama. Iš 20 susijusių su reklama, 12 buvo vienos įmonės – „Medicina practica“ laboratorijos. Šios įmonės reklamos buvo išskirtinės. Visa publikacija būdavo parašyta tarsi tikrai nešališkas tekstas apie sveikatos problemas: kaip vienos ar kitos ligos atsiranda, kaip su joms susidoroti ir pan. Tačiau paskutinėje pastraipoje visą laik būdavo parašyta, kad būtent šiuo metu „Medicina practica“ laboratorijoje galima atitinkamos ligos tyrimus pasidaryti su didžiule nuolaida.

5. Lyginamoji leidinių analizė

Visuose nagrinėtuose leidiniuose galimų pažeidimų pobūdis iš dalies panašus. Taip pat daugelyje publikacijų, kuriose buvo pastebėti galimi pažeidimai, jų buvo daugiau ne vienas.

Visuose nagrinėtuose leidiniuose užfiksuoti su reklama susiję galimi pažeidimai. Visais šio galimo pažeidimo atvejais iš karto pažeisti du Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso straipsniai – 30 ir 31. Dažnai reklama buvo spausdinama prie žurnalistinių kūrinių bei pateikta kaip nešališka informacija. Daugeliu atveju reklamuojamos buvo įmonių siūlomos paslaugos. Visuose leidiniuose užfiksuota vos pora atvejų kai tiesiogiai ar netiesiogiai reklamuojamas politikas ar politinė partija.

Taip pat visiems leidiniams bendri galimi pažeidimai susiję su tapatybių nuslėpimu. Visuose nagrinėtuose leidiniuose, išskyrus Pakruojo „Auksinėje varpoje“, pasitaikė atvejų kai buvo atskleidžiamos tapatybės žmonių įtariamų nusikaltimais, nubaustų lengvomis bausmėmis, nu-

kentėjusių nuo nusikalstamų veikų, nusižudžiusių arba bandžiusi nusižudyti (ne visuose leidiniuose pasitaikė visi atvejai iš karto). Visuose trijuose Šiaulių rajono laikraščiuose pasitaikė atvejų, kai siejant su nusikalstama veika atskleista nepilnamečio tapatybė. Vienintelis kitas leidinys, kuriame pasitaikė toks galimas pažeidimas, buvo Pasvalio rajono laikraštis „Darbas“.

Vieninteliame leidinyje „Šiaurės rytai“ pasitaikė atvejis, kai galimai pažeistas Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 16 str., kuriame nurodoma, kad informacija neturi būti skirta tik smalsumui patenkinti. Publikacijoje rašoma apie vyriškio savižudybę. Kituose leidiniuose, kuriuose buvo rašoma apie savižudybes ir rasti galimi pažeidimai, šis straipsnis pažeistas nebuvo.

Tik „Šiaulių krašte“ ir „Šiaurės rytuose“ pasitaikė galimų pažeidimų susijusių su iliustracijomis prie publikacijų. Didžiojoje dalyje tokių publikacijų pavaizduoti suniokoti gyvūnų lavonai, tačiau „Šiaurės rytuose“ atsirado iliustracijų, kuriose pavaizduotos žaizdotos ar pūvančios žmogaus galūnės. Nors šie vaizdai tiesiogiai ir nėra mirties ar smurto, nepilnamečiams ir kitiems laikraščių skaitytojams, jie gali sukelti neigiamų emocijų.

Pusėje nagrinėtų leidinių rasti galimi pažeidimai susiję su žinios ir nuomonės neatskyrimu. Tiek pat leidinių pasitaikė atvejų, kai skaitytojui nepateikiamos skirtingos, viena nuo kitos nepriklausančios nuomonės. Tokie atvejai skaitytojui užkerta kelią susidaryti objektyvią nuomonę ir neturėtų būti publikuojami, nebent tai yra komentarų skiltis.

Ne visuose leidiniuose buvo nustatyta, kad yra publikacijų, kuriose galimai pažeidžiamas Visuomenės informavimo įstatymas. Iš dešimties nagrinėtų leidinių septyniuose buvo rasta galimų Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimų. Joniškio rajono laikraštyje „Sidabrė“, Parkruojos rajono laikraštyje „Auksinė varpa“ ir Mažeikių rajono laikraštyje „Santarvė“ nebuvo rasta publikacijų, kuriose galimai būtų pažeidžiamas minėtas įstatymas.

Leidiniuose, kuriuose nustatyta publikacijų, kuriose galimai pažeidžiamas Visuomenės informavimo įstatymas, pažeidimai dažniausiai

susiję su nusižudžiusio asmens tapatybės atskleidimu, privataus pobūdžio informacijos atskleidimu bei netinkamų vaizdų publikavimu.

Tyrimo išvados

- Iš viso tirta 1456 leidinių numeriai. Visuose šiuose leidiniuose iš viso nustatyta 127 publikacijos, kuriose galimai pažeidžiami Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas ir 25 publikacijos, kuriose galimai pažeidžiančios Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo nuostatos.
- Tyrimo metu išsiaiškinta, kad nei vienas iš analizuotų leidinių tiriamuoju laikotarpiu nebuvo baustas už tuo metu galiojusio Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso bei Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pažeidimus.
- Daugelyje publikacijų, kuriose užfiksuoti galimi pažeidimai, jų rasta daugiau nei vienas. Dažniausiai užfiksuoti galimi pažeidimai, kuriuose pažeistas daugiau nei vienas Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso straipsnis: reklamos, nuomonės, tapatybės atskleidimo, informacijos apie šeiminius konfliktus skelbimo.
- Verta pastebėti, kad publikacijų, kuriose galimai pažeistas Visuomenės informavimo įstatymas yra penkis kartus mažiau nei tų, kuriose galimai pažeistas Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas. Tai gali būti nulemta to, kad Visuomenės informavimo įstatyme yra mažai kalbama apie tapatybės atskleidimo problemas.
- Tyrimo metu taip pat pastebėta, kad publikacijų, kuriose fiksuojami galimi su reklama susiję pažeidimai yra daugiau nei kitų. Iš 127 publikacijų, kuriose rasti galimi pažeidimai, 42 užfiksuoti su reklama susiję galimi pažeidimai. Tai trečdalis visų rastų galimų pažeidimų. Priežastis kodėl taip yra – neaiški. Gali būti tiesiog nemokšišumas, tačiau gali būti ir bandymas papildomai pasipelnyti. Daugiausia tokio pobūdžio galimų pažeidimų – net 20 (tai yra pusė visų užfiksuotų su reklama susijusių pažeidimų) rasta Akmenės rajono laikraštyje „Vienybė“.

- Galutiniai pažeidimų skaičiai leidžia daryti išvadą, kad Šiaurės Lietuvos rajonuose leidžiamų laikraščių darbuotojams stinga profesionalumo ir žurnalistinės teisės bei etikos normų išmanymo. Didelės dalies šių klaidų būtų galima išvengti, jei būtų daugiau domėtasi Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekse ir Visuomenės informavimo įstatyme numatytais normomis. Nors kai kurie atvejai, tokie kaip reklamos, atrodo kaip tyčiniai, dalis jų tiesiog primena neprofesionalumą.

Įteikta 2016 m. lapkričio 7 d.

Literatūra

1. JUOZAPAVIČIUS, Rytis. *Situation in Lithuanian journalistic ethics*. In: The problems of Journalistic Ethics: Material from UNESCO supported conference of young journalists of Baltic States, Vilnius, Lithuanian Journalism Centre, 1997, p. 38.
2. *Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas*. Vilnius, 2005.
3. MAŽYLĖ, Jolanta. *Atsakingos žiniasklaidos sistemos: teorinės priegios ir situacija Lietuvos regionų spaudoje*. In: *Žurnalistikos tyrimai nr. 5*, Vilnius. Vilniaus universitetas, 2012.
4. MAŽYLĖ, Jolanta. *Teisės ir etikos problemos Lietuvos regioninėje periodikoje (2000-2010)*. Daktaro disertacija, Vilnius. Vilniaus universitetas, 2012. 268 p.
5. MAŽYLĖ, Jolanta. *Žiniasklaidos savitvarka: institucijų modeliai ir lietuviškasis status quo*. In: *Žurnalistikos tyrimai nr. 7*, Vilnius. Vilniaus universitetas, 2014.
6. MAŽYLĖ, Jolanta. *Žurnalistų veiklos teisinis reglamentavimas ir žiniasklaidos organizacijos funkcionavimas*. In: *Medijos, žiniasklaida žurnalistika tradicinėje ir tinklaveikos visuomenėje. Monografija*. Vilniaus universiteto leidykla. 2012.
7. MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika. *Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. 319 p.
8. POTTER, Deborah. *Basic responsibility of journalist is to practice ethical journalism*. In: *Handbook of independent journalism*. Leidykla „Routledge“, 2008. p. 300.
9. *Visuomenės informavimo etikos kodeksas*. Vilnius, 2016.
10. WAHL-JORGENSEN, Karin; HANITZSCH, Thomas. *The handbook of journalism studies*. Leidykla „Routledge“, 2009. 280 p.
11. *Žurnalistikos enciklopedija*. Vilnius, Pradai. 1997, 607 p.

Šaltiniai

I. Įstatymai, kiti teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. Valstybės žinios, 1996.
2. Seimo nutarimas dėl žurnalistų etikos inspektoriatu tarnybos nuostatų patvirtinimo. Valstybės žinios, 2012.

II. Interneto šaltiniai

1. *Apie LRTK*. Prieiga per internetą: http://www.old.rtk.lt/lt/komisija/apie_komisija.
2. *Apie „Vienybę“*. Prieiga per internetą: <http://vienybe.akmene.net/apie-vienybe>.
3. *„Jonišio dienos“*. *Apie mus*. Prieiga per internetą: <http://www.joniskio-dienos.lt/index.php/apie-mus>
4. *Kultūros ministerija. Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų duomenų bazė*. Prieiga per internetą: <http://www.old.lrkm.lt/leidb/lt/lldb.html>
5. *Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos archyvas*. Prieiga per internetą: <http://www.etikoskomisija.lt/zurnalistu-ir-leideju-etikos-komisijos-nutarimai>
6. *„Santarvės laikraštis“*. Prieiga per internetą: <http://www.santarve.lt/santarves-laikrastis/>
7. *„Sidabrė“*. *Apie mus*. Prieiga per internetą: <http://www.sidabre.lt/apie.htm>
8. *„Šiaulių kraštas“*. *Apie mus*. Prieiga per internetą: <http://skrastas.lt/?lt=1326461979>
9. *„Šiaulių naujienos“*. *Pradžia*. Prieiga per internetą: <http://snaujienos.marius.puslapiai.lt/>
10. *„Šiauliai plius“*. *Pradžia*. Prieiga per internetą: <http://savaitrastis.siauliaiplius.lt/index>
11. *TNS LT: populiariausių 2014m. pavasario periodo leidinių penketukai*. Prieiga per internetą: <http://www.tns.lt/lt/news/tns-lt-populiariausiu-2014-m-pavasario-periodo-leidiniu-penketukai/>
12. *Visuomenės informavimo etikos komisija*. Prieiga per internetą: <http://www.etikoskomisija.lt/apie-mus>

III. Laikraščiai

1. „Auksinė varpa“, UAB „Auksinė varpa“, 2014.
2. „Darbas“, UAB „Pasvalio laikraštis“, 2014.
3. „Joniškio dienos“, UAB „Joniškio dienos“, 2014.
4. „Santarvė“, UAB „Santarvės laikraštis“, 2014.
5. „Sidabrė“, UAB „Sidabrės“ laikraščio redakcija“, 2014.
6. „Šiaulių kraštas“, UAB „Šiaulių kraštas“, 2014.
7. „Šiaulių naujienos“, UAB „Šiaulių naujienos“, 2014.
8. „Šiauliai plius“, VšĮ „Šiauliai plius“, 2014.
9. „Šiaurės rytai“, UAB „Šiaurės rytai“, 2014.
10. „Vienybė“, UAB „Vienybės“ redakcija“, 2014.

The Problems of Law and Ethics in the Periodicals of Northern Lithuania

Modesta Gaučaitė

Summary

This bachelor thesis focuses on the problems of law and ethics in the periodicals of Northern Lithuania. Ten newspapers from seven regions of Northern Lithuania were analyzed, looking for possible violations of The Lithuanian Ethical code of journalists and publishers and The Lithuanian Republic law of public information. Newspapers from the regions of Akmenė, Biržai, Joniškis, Mažeikiai, Pakruojis, Pasvalys and Šiauliai were analyzed.

Apart from the research that was conducted, the thesis presents the self-regulation and law system of Lithuanian media. In the first part of the thesis there are presentations of Lithuanian committee of journalists ethics as well as the Lithuanian Ethical code of journalists and publishers. In the same chapter information about The Law of public information, Inspector of journalists ethics and Committee of Lithuanian radio and television is given. Using illustrations and information from Lithuanian and foreign authors an insight into Lithuanian media system is given.

The second part of the bachelor thesis is the research and analysis of the ten newspapers. All of the newspapers that were analyzed are only published in the particular regions. There are not published nationally.

1456 of published newspapers issues were analyzed. In all these newspapers 127 publications with possible violations of The Ethical code of journalists and publishers and 25 publications with possible violations of The law of public information were found.

The possible violations that were found most often were: advertisement published as impartial information, identities that could not be public were revealed, information about family conflicts were published, disturbing pictures were published.

Newspaper that had the most possible violations was Akmenės “Vienybė”. It had 35 publications with possible violations. 20 of those 35 publications were advertisement related. Other newspapers had somewhat between 6 and 20 publications with possible violations.

The conclusion that was made says that it is necessary to talk about the fact that journalists in Lithuania are not required to have university or college degree. They lack professionalism and excellence. That is one of the reasons for all the violations of law and ethics in the media.